

לבעינה של תורה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה תקכא

כ"ה בטבת תשפ"ה
פרשת "בא"

"כה דברי כאש"

הדרך לצמיחה רוחנית

ללימוד ולדרכו של תלמיד חכם ארץ-ישראלי
צעיר.

מדוע הלומד בישיבה קרוי 'בן'? משום שהבן נוטל
עימו את תכונותיהם של אביו ושל
אימו. 'אביו' ו'אימו' של לומד
התורה הם כדברי חז"ל¹:
"**אביו - זה הקב"ה; אימו - זו
כנסת ישראל**". 'כנסת
ישראל' היא עם ישראל,
שנשמתו מתגלמת בתורה
שעל פה, והיא אימו של בן
התורה.²

"אז תראי ונהרת ופחד ורחב לבבך"

בפרשת 'וארא', אותה קראנו בשבת הקודמת,
מבשר משה רבנו לעם ישראל בשורה גדולה:
הקב"ה מעוניין להוציא אתכם ממצרים ולהביאכם
לארץ ישראל ולירושלים! בשורה כה נפלאה! מה

"וכל בנך למודי ה"

במסגרת הלימודים המיוחדים ל'ימי השובבי"ם'
אנו עוסקים השבוע באפיון דמותו של תלמיד חכם,
ומתוך כך בבניית-זהות כתלמיד חכם
ביחס לכל בחור שבא לישיבה.
לפני מספר שבתות התארחו
בישיבה כשנים-עשר פצועי
צה"ל שנותרו בחיים בנס.
אחד מהם, שימש כמ"פ
הנדסה בגדוד 601, נפצע
אנושות במלחמה ובחסדי
שמיים שב לתפקד. ביקשתי
ממנו לשאת דברים בחדר האוכל.

הוא קם וסיפר על הבני"שים (- בני
הישיבות) הנפלאים שפיקד עליהם ועד כמה הוא
מתפעל מהם.

אני סבור שעצם התואר 'בני"שים' מהווה
התקדמות. בתקופה בה אני עצמי הייתי ב'הסדר'
היו מכנים אותנו 'הסדרניקים'. תואר זה,
'הסדרניקים', נשמע כדיעבדי, כחלק מהסדר מול
המדינה המאפשר ללמוד תורה בישיבה. ברוך ה',
כיום חיילינו נושאים בגאון את התואר 'בן ישיבה'.
ביטוי זה מבטא תהליך נפלא, השייך לתרבות,

¹ עיין ברכות, דף לה, עמוד ב: "אין אביו אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר (דברים לו, ב): "הלא הוא אביך קנך"; ואין אמו אלא כנסת ישראל, שנאמר (משלי א, ח): "שמע בְּנִי מוֹסֵר אֲבִיךָ וְאֵל תִּטֵּשׁ תוֹרַת אֲמוֹךְ".

² עיין עין איה, שבת, פרק א, אות טז: "והאם היא כנסת ישראל בכלל, הנוסדת על בניה לימודי ד' אלו ת"ח... המניקים את העם בקטנותו מחלב שדיה של תורה ודעת ד'".

החכם⁶: ”וְתוֹרָה אֹר” - אור ממש, ולא חכמה לבד ולא שמראה אור בדרך דמיון, אלא אור ממש.”
בהמשך דבריו הוא מדמה את לימוד התורה לנפיחה בגחלת לוחשת. בגחלת אצורה אש, ועל ידי הניפוח היא ניצתת ועולה. בדומה לכך, לימוד התורה מביא להתלקחות האש האלוקית הטמונה בקרבנו, שהלוא **”מֵאֵן דִּנְפַח - מֵתוּכִיָּה נִפְח”**⁷. כאשר אנו עמלים בתורה עולה אש בקרבנו ואופק חיינו מואר על ידה. האור האלוקי מעיר את נשמתנו ממקום עליון וגבוה, ועל ידי כך הוא משנה אותנו ומרחיב את ליבנו, כלשון **”אור החיים”** הקדוש. בלב רחב שכזה יש מקום לאהוב, להעניק ולהרגיש את שמחתם, או חלילה את צערם, של הזולת ושל עם ישראל.

”הִרְחִיק מֵעֲלִיָּה דְרָכָךְ”

נקודה זו קשורה לנושא סינון האינטרנט, בו עסקנו בשבוע שעבר. בדורנו, דור הקידמה והאינטרנט, אנו חשופים גם לתכנים שסותרים את התורה ואת **”רוחב הלב”** הזה, ומי מאיתנו אינו מחובר בצורה זו או אחרת לתרבות החיצונית האופפת אותנו.

בהקשר לכך ניתן להביא את דברי רבי צדוק הכהן מלובלין ב’צדקת הצדיק’⁸: **”כשהאדם מקבל על עצמו עול תורה ונכנס תחת עבודת השם יתברך צריך קבלה בלב והסכמה גמורה לעזוב כל חמדות עולם הזה המתנגדים לרצון השם יתברך ולא לאחוז בזה וגם מזה אל ינח ידו שאז זה וזה לא עלתה”**. דומני שאין הכוונה לצורך מעתה **”פת במלח ומים במשורה”**⁹, בפרט לא בדורנו, דור של גאולה ושפע. הלוא הרב זצ”ל שידל את תלמידו הרב חרל”פ זצ”ל לחדול מדרך הסגפנות שספג מרבותיו בירושלים¹⁰.

עם זאת, אני סבור שדברים אלו נוגעים אלינו במובן של ניתוק מחשבתי ורגשי מהתרבות

הייתה תגובת העם? **”וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקְצָר רֹחַ וּמִעֲבֹדָה קָשָׁה”**³. מדוע הם לא שמעו לו? הלוא אם היו באים לחטופינו ומודיעים להם שעוד זמן קצר הם עתידים להשתחרר הם היו צוהלים משמחה! כיצד ידיעה זו לא הפעימה את ליבות בני ישראל? מסביר זאת בעל **”אור החיים”** הקדוש במשפט שיש לנו לחרוט על לוח ליבנו: **”אולי כי לצד שלא היו בני תורה לא שמעו. ולזה יקרא ’קצָר רֹחַ’, כי התורה מרחבת ליבו של אדם”**. התורה משנה את לב האדם ומאפשרת לו להיות כלי למסרים גבוהים. יכולת זו הייתה חסרה לעם.

”שִׁתְּהָא שְׁלֵהֶבֶת עוֹלָה מֵאֲלִיָּה”

ברצוני לעמוד היום על נקודה זו. לימוד תורה עוסק בלימוד דבר ה’, בהתאם ליסוד הגדול שהטמיע בנו ה’זוהר’ הקדוש⁴: **”אורִיתָא, קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְיִשְׂרָאֵל - חַד הוּא”** - הקב”ה מתגלה בעם ישראל דרך התורה האלוקית. לכן אומר הנביא ירמיהו⁵: **”הֲלוֹא כֹה דִּבְרֵי כָאֵשׁ נָאֵם ה’”**, ו’דְּבָרִי’ הלוא הוא התורה.

בסופן של חלק ממהדורות הספר **”מסילת ישרים”** הודפס מאמר של הרמח”ל בשם **”דרך עץ החיים”**, שהוא פתיחתו של הרמח”ל לספרו **”קל”ח פתחי חכמה”**. בתחילת מאמר זה הוא מבאר את משמעותו של הפסוק הנזכר: **”על התורה נאמר: ’הֲלוֹא כֹה דִּבְרֵי כָאֵשׁ נָאֵם ה’”**, והודיענו בזה כי אמת הדבר שהתורה היא ממש אור אחד ניתן לישראל **”לאור בו”**. מסביר הרמח”ל שישנו הבדל מהותי בין לימוד תורה ולימוד שאר החכמות, על אף חשיבותן: **”כי לא כחכמות הנוכריות וידיעות החול, שאינן אלא ידיעת דברי־מה אשר ישיג השכל בטרחו, אך התורה הנה קודש היא, אשר לה מציאות גבוהה בגבהי מרומים, וכאשר יעסוק בה האדם למטה - אור היא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גנזי מרומים, גנזי הבורא יתברך שמו, בדרך הארה ופעולה חזקה אשר היא פועלת בה. והוא דבר**

⁶ משלי, פרק ו, פסוק כג

⁷ הובא בתניא, פרק ב, בשם הזה. עיין בביאור חסידות המבוארת, עיונים לה, מהו מקורו.

⁸ אות קסו

⁹ משנה אבות, פרק ו, שמנה ב

¹⁰ ראה אגרות הראי”ה, אגרות מ, פח, תיח, תקמ

³ שמות, פרק ו, פסוק ט

⁴ על פי זוהר, חלק ג, דף עג

⁵ ירמיהו, פרק כג, פסוק כט

שליט”א היה חוזר על כך רק כאשר אדם לומד ועובד את ה' מתוך שמחה הוא יתמיד בכך. אלמלא כן, הוא יסתפק במקצת ההכרחי בו יוצאים ידי חובה.

בנוסף לכך, כותב הרב זצ”ל, נחוצה גם גבורה נפשית¹². גבורה זו נדרשת גם כדי להשליך את התרבות הקלוקלת, כדי למאן להמשיך לחיות את השְׁנִיּוֹת של דתיות וקדושה עם חילוניות וחולין בכפיפה אחת. כרוכה בכך התמודדות לא פשוטה, ולכן נחוצה גבורה גדולה שתאפשר להתנתק מדרכו של כל העולם. ה'חזון איש' כתב שאדם הלומד תורה בעמל הוא כמלאך ה' המסתובב בין בני אדם¹³. אמנם איננו יודעים אם נזכה להיות מלאכים כמו הרב נבנצל שליט”א, אבל ממלא אותנו רצון להיות משהו דומה לכך. לכן, גם אם יזלזלו בנו ויגחכו על דרכנו נהיה גיבורים ואמיצי לב.

”עַד שִׁפְיוֹת הַיּוֹם וְנִסֵּי הַצִּדְקָה”

הרב זצ”ל הרבה לעסוק שהדרך להגיע לכך היא באמצעות העיסוק בבניין הנשמה בלימוד הצד הנשמתי שבתורה. גם באגרת זו הוא מדגיש זאת: **”וכל עיקר זירווי לדידי ולדכוותי הוא רק לקבוע זמנים הגונים על חלק התורה הרוחני בכל מקצועותיו, שלא יהיה מונח בקרן זווית ונתון רק לקריאה ארעית, וממילא יזרח אור הנשמה ורוח שמחה וגבורה תפעם בלב הדורש את האמת”**. עלינו לעסוק בכל יום בלימוד קבוע ושיטתי בצידה הרוחני, מוסרי-מידותי ואלוקי-אמוני של התורה. ישנו הבדל בין צד זה שבתורה לצד המעשי שבה. על ידי הלימוד הנוגע לצדדי החיים המעשיים אנו נפגשים עם הקב”ה בתוככי סוגיות החיים. לימוד

המערבית הזרה שעוטפת אותנו מכל עבר. אנו נדרשים לבנות בקרבנו עולם רוחני ועליון, עולם השונה ואף הפוך מהרוחות הנושבות סביבנו. בתרבות הקיימת ניתן למנות את התפקיד הבכיר ביותר במדינה בדרך מושחתת, ולא זועקים על כך מאחר ומדדי האמת והמוסר חֲרִבִּים לחלוטין. זוהי תרבות שפולה מנוגדת לערכי הקודש והצדק, תרבות הרחוקה מן הקודש ומהאלוקיות, תרבות הנבדלת לגמרי מדרכו של עם ישראל.

מסיים רבי צדוק את דבריו שם כי בכוח העיסוק בתורה לסייע לאדם לרומם את נפשו: **”וכל העוסק... אף על פי שיודע דשלא לשמה... מכל מקום הוא מקבל על עצמו כל זה, כי חשיקה נפשו בתורה ומה יעשה אם אין לבו שלם ומנוקה מכל רע ופניות וחמדות עולם הזה עדיין, [ו]באהבתה של תורה ישגה ואף על פי שיודע הסכנה והרע שבתוכה מכל מקום לעולם יעסוק וכו' ויקבל על עצמו כל זה... ואז ישוב הכל לטוב”**.

”כִּי הִיא לָנוּ עֵז וְאוֹרָה”

נראה שיש בכך קומה נוספת. ניצבת לפנינו שאלה עצומה: כיצד בונים בניין נפשי-רוחני גבוה יותר? ניתן להזכיר בראשונה שטבילה במקווה וטהרת הגוף מסייעת לכך מאוד, ועל ידה התפילה יותר מתקבלת. ברוך ה', נבנה בישיבה מקווה חדש ונקי, מאיר עיניים ופותח לב ונפש, וניתן על ידי כך להוסיף קדושה.

עם זאת, אנו שואפים לבנות קומה רוחנית של בן ישיבה ובן תורה, שהוא בעל ראייה גדולה ולב רחב. הרב זצ”ל, רוא”ה האורות, נשלח להאיר את שמיו הרוחניים של דורנו, דור הגאולה. את אגרת א”ש הוא כתב לרב צבי הירש ווייספיש, שביקש הדרכה לחיזוק חיי הנפש לעבודת ה' בשמחה ובגבורה. את התורה יש לבנות מתוך שמחה ואהבה, כדברי ה'אגלי טל' בהקדמתו¹¹. מו”ר הרב יעקב כ”ץ

הטוב מתגדל מתוך שמחה של תורה... וכיון שיצר הטוב מתגדל מזה בודאי זה הוא עיקר המצוה.”

¹² עיין מוסר אביר, פרק ג, אות א: “לא בנקל יקנה האדם מדת הגבורה, ובאמת רק על-ידי התורה ושקידתה קונה אותה, כמו שכתוב (משלי ח, יד): ‘אֲנִי בִּינָה לִי גִבּוֹרָה’... על כן ראוי להשתדל למדת הגבורה וטהרתה, ועל יסודה לבנות בנין לימוד העיונים המוסריים והאלקיים. וכן גבורת הנפש היא מדה יקרה מאד, מצטרפת לכל קנין השלמות, בין בפרט ובין בכלל”.

¹³ אגרות חזון איש, חלק א, אגרת יג: “ואמנם האיש הזוכה לידיעת התורה, הוא הולך בין אנשים ונדמה כבן אדם. אבל באמת הוא מלאך הדר עם בני תמותה, וחי חיי אצילות ומרומם על כל תהלה”.

¹¹ אגלי טל, הקדמה: “ומדי דברי זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תוה”ק, ואמרו כי הלומד ומחדש חדושים ושמח ומתענג בלימודו אין זה לימוד התורה כ”כ לשמה... ובאמת זה טעות מפורסם. ואדרבא כי זה היא **עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו**, ואז דברי תורה נבלעין בדמו, ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה... יצר

אסיים בלשונו של הראי”ה באגרת זו, הנוגעת באופן מיוחד אלינו המסתופפים בישיבת ‘הכתל’: **”וזה נכון והגון לכל איש בייחוד מזרע עם קודש, וביותר היושב על אדמת הקודש, ובפרט מי שזכו להסתופף בצל צח של עיר ה’, שכל ההווה החומרית והרוחנית קשורה בה”**. העולם כולו קשור ומקבל עוצמה וחיות מלימוד התורה בירושלים עיר ה’, ובפרט מהלימוד הבוקע מבין החומות התוחמות את ירושלים המקודשת.

קשר זה הוא כקשר הענפים לגזעם ולשורשם. הרמב”ן בהקדמתו לפירושו לחומש בראשית מציין ששלמה המלך את נתיבם של הנמים הנמשכים מאבן השתיה לכל העולם, וכך הוא ידע היכן ראוי לזרוע פלפלים¹⁴. כך גם מבחינה רוחנית – מלימוד התורה בירושלים נמשך שפע לכל העולם, כענפים הניזונים מן הגזע. זוהי משמעותו של הפסוק בתהלים¹⁵: **”מִצִּיּוֹן מְכַלֵּל יְפִי אֱלֹקִים הוֹפִיעַ”**.

זה מדריך אותנו כיצד לממש את רצון ה’ בנבכי המציאות המעשית. לעומת זאת, החלק הרוחני שבתורה – הכולל את לימוד המוסר ובניין המידות ואת לימודי האמונה – מחנך אותנו לכך שמהות חיינו תהיה יותר אלוקית ויותר חדורת אמונה עליונה. כך יהיה ליבנו רחב יותר וענייני הרוח יעסיקו אותנו ביתר שאת. דרך זו אינה פועלת על ידי מלחמה עם היצר הרע, אלא בדרך עליונה של הארת אור שיניס את הצללים מליבנו. הרב דרוקמן זצ”ל היה נוהג לומר שחושך לא מגרשים במקלות אלא באור, ולכן נחוץ להרבות באור אלוקי זה.

”וְצִדִּיק יְסֻד עוֹלָם”

ממשיך הראי”ה וכותב כי הדבר הראשון שעלינו לדעת הוא עד כמה אנחנו גדולים, עד כמה רבה השפעתנו על המציאות, עד כמה משמעותי אפילו ‘סדר’ אחד של לימוד תורה, כפי שהאריך לבאר ספר ‘נפש החיים’ בשער הראשון ובשער הרביעי. נניח שהיו מודיעים לנו שאם נלמד שלושה ‘סדרים’ במלוא הכוח והרצינות נביא לידי שחרורם של שני חטופים נוספים, ודאי שהיינו נרתמים לכך בכל מְצָנָנו! מדוע בכל זאת איננו לומדים במלוא החיוניות והעמל? מסביר הרב זצ”ל: **”וכל העצלות והרפיון אינו בא כי אם מחוסר אמונה בגודל הטוב שעושים ממש עם כל היקום בעסק התורה, המצוות, העבודה וזכיכות המידות”**.

לימוד תורה ועבודת ה’ אינם רק עניין פרטי. איננו לומדים תורה רק בשבילנו וכדי שנהיה יותר יראי שמיים. אלא משום שעל ידי הלימוד אנו משנים את המציאות כולה. תורה אינה עניין פרטי, כי אם עניין כלל עולמי – התורה מקיימת את העולם ומעלה את המציאות. אתה לומד כאן, היה אומר הרב הדרי זצ”ל, ובווילנה פחות יחללו שבת.

עלינו לקנות את המבט הכללי הזה ולהבין כך את ערכו של לימוד התורה. הכרה זו אינה נרכשת על ידי אמירה בעלמא, כי אם באמצעות עיון והעמקה באופן עקבי ושיטתי בלימודי האמונה, המקנים חשיבה כללית ארוכת-מבט.

”וּמִצִּיּוֹן מִבֵּית ה’ יֵצֵא”

¹⁴ פירוש הרמב”ן, הקדמה לחומש בראשית (על פי מדרש תנחומא, קדושים, אות י): ”וכך אמרו: אפילו פלפלין נטע שלמה בארץ ישראל. וכיצד היה נוטע? אלא שלמה חכם היה, והיה יודע עיקר משתיתו של עולם. למה? ‘מִצִּיּוֹן מְכַלֵּל יְפִי אֱלֹקִים הוֹפִיעַ’ – מציון נשתכלל כל העולם כולו. כיצד? למה נקראת אבן שתיה? שממנה נשתת העולם, והיה שלמה יודע איזהו גיד שהוא הולך לכוש ונטע עליו פלפלין ומיד היו עושין פירות”.

¹⁵ פרק ג, פסוק ב – ”מִצִּיּוֹן לְהִיטוֹ מְכַלֵּל יוֹפִי עַל כֵּן מִשֵּׁם אֱלֹקִים הוֹפִיעַ מִשֵּׁם הוֹפֵעַת אוֹרוֹ יִתְבַּרַךְ וּשְׁפַע כָּל כְּלָלוֹת הָעוֹלָם” (פירוש אלשיך, שם).